

JEUGDIGEN MET EEN LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING EN DELINQUENT GEDRAG.

VERKLARINGEN EN **AANPAK**

Jeugdigen met een licht verstandelijke beperking (LVB) komen relatief vaak in aanraking met jeugdhulp en jeugdzorg. Wat zijn de mechanismen die samenhangen met gedragsproblemen en jeugdzorgvraagstukken? In dit artikel beschrijven we risico- en beschermende factoren voor gedragsproblematiek en delinquent gedrag, en wat deze jongeren nodig hebben. Dit geeft inzichten voor het lokaal veiligheids- en jeugdbeleid.

Gemeenten hebben in toenemende mate te maken met jongeren die herhaaldelijk delinquent en crimineel gedrag vertonen. Onder deze veelplegers zijn jongeren met een **licht verstandelijke beperking (LVB)** oververtegenwoordigd. Jongeren met een LVB worden gekenmerkt door problemen in het cognitief en adaptief functioneren. Aan de buitenkant zie je niet dat iemand een LVB heeft, waardoor dit vaak laat of helemaal niet wordt herkend. Ook heeft deze groep zich vaak aangeleerd hun beperking te verbloemen, door 'streetwise' gedrag te vertonen, omdat zij graag 'gewoon normaal' willen zijn. Diverse onderzoeken laten zien dat een combinatie van vermogens- en geweldsdelicten het meest voorkomt bij jongeren met een LVB. Vaak worden zij door anderen ingezet bij criminele activiteiten omdat ze vaker goedgegelovig en beïnvloedbaar zijn en erbij willen horen. Het is van belang om te begrijpen hoe deze problematiek van jongeren met een LVB kan ontstaan en wat kan helpen om probleemgedrag te verminderen, zodat preventief adequate hulp ingezet kan worden.

Tekst | Maroesjka van Nieuwenhuijzen, Malou Liebrechts, Willemijn van Oppenraaij

Foto | Buro BRAND, Beeldvoerders

Risico- en beschermende factoren

Delinquent gedrag van jongeren met een LVB kan verklaard worden vanuit een aantal domeinen. Belangrijke kwetsbaarheden bij deze jeugdigen zijn hun zwakkere executieve functies. Ze zijn minder goed in plannen, hun aandacht erbij houden, informatie onthouden en verwerken, en hun emoties reguleren. Ze hebben daardoor meer moeite met leren, hun gedrag en denken goed aansturen, en gevolgen overzien van hun acties. Bovendien is hun sociaal emotionele ontwikkeling vertraagd, waardoor ze vaak een irreëel zelfbeeld en zwakke gewetensontwikkeling hebben, moeite hebben met zich inleven in emoties en intenties van anderen, en het inschatten van sociale situaties en deze oplossen. Bij kinderen en adolescenten met een LVB komen gedragsproblemen en -stoornissen, minder acceptatie door leeftijdgenoten en sociale conflicten dan ook vaker voor dan bij hun leeftijdgenoten zonder LVB. Door deze gedragsproblemen is het risico op onder andere delin-

'LVB is vaak
onzichtbaar,
maar bepalend
voor gedrag'

quentie, verslaving, depressie en een geringe participatie in de maatschappij voor deze jeugdigen groot.

Belangrijke omgevingsinvloeden op de ontwikkeling van gedragsproblemen bij kinderen met LVB liggen binnen het gezin. Jongeren met een LVB groeien vaak op in gezinnen met meervoudige en complexe problematiek. Vaak hebben een of beide ouders of broertjes en zusjes zelf ook een LVB. Ouders met een LVB hebben naast hun beperkingen, net als de kinderen, een grotere kans op psychiatrische problemen en verslaving, maar ook op gezondheidsproblemen, werkloosheid, financiële

problemen en jeugdtrauma's. Door een combinatie van deze problematiek bestaat binnen deze gezinnen vaak langdurige stress. Ouders met een LVB beschikken veelal over minder sterke opvoedingsvaardigheden, en kinderen met een LVB hebben een grote kans op hechtingsproblematiek. Door langdurig verhoogde stress bestaat het risico op een dynamiek van negatieve gezinsinteracties waarbij de ouders nog minder adequaat opvoeden en zo ongewild probleemgedrag bij hun kinderen oproepen of in stand houden, of zelfs een onveilige thuissituatie ontstaat.

'Wie erbij wil horen,
loopt sneller het
verkeerde pad op'

'Straf zonder begrip werkt bij LVB-jongeren averechts'

Daarnaast wordt de ontwikkeling van gedragsproblemen beïnvloed door leeftijdgenoten. In de adolescentie krijgen jongeren meer zelfstandigheid. Jeugdigen met een LVB hebben minder aansluiting bij hun leeftijdgenoten en in combinatie met hun lage zelfbeeld, een gebrek aan positieve rolmodellen en de wens erbij te willen horen, kan dit leiden tot het aansluiten bij antisociale en delinquente leeftijdgenoten. Door groepsdruk, beïnvloedbaarheid en de wens om geaccepteerd te worden, ontstaat er zo een grotere kans op delinquent en crimineel gedrag.

Tot slot spelen omgevings- en maatschappelijk factoren een rol in de ontwikkeling van gedragsproblemen. Jongeren met een LVB hebben een laag schoolniveau en vallen vaker voortijdig uit op school. Ze hebben een gebrek aan passende dagbesteding, onderwijs of werk, waardoor ze geen geld hebben en zich vervelen. Ze groeien vaker op in wijken met armoede en criminaliteit. Bovendien hebben ouders en jongeren met een LVB vaak negatieve ervaringen met hulpverlening en zijn weinig geneigd om hulp te vragen en te accepteren. Dit alles vergroot de kans op delinquent en crimineel gedrag.

Het risico op delinquent gedrag van jongeren met een LVB kan worden verkleind met gerichte ondersteuning.

Belangrijk is dat zij gezien worden, een toekomstperspectief hebben en een positieve identiteit ontwikkelen. Ook zinvolle tijdsbesteding en rolmodellen uit de directe omgeving, zoals ouders of andere volwassenen, helpen jongeren op het juiste pad. Deze beschermende factoren werken alleen als ze actief worden ondersteund. Jongeren met een LVB hebben vaak extra begeleiding nodig om structuur en sociale vaardigheden te ontwikkelen. Gemeenten, scholen, zorginstellingen en wijkprofessionals kunnen samen zorgen voor zichtbaarheid, perspectief, rolmodellen en begeleiding.

Preventieve, geïntegreerde hulp

Het is allereerst van belang dat gezinnen waarin ouders of kinderen een LVB hebben in een vroeg stadium worden gesignaleerd en bereikt voordat er grote problemen zijn. Deze gezinnen worden echter moeilijk bereikt, omdat professionals in het sociaal domein een LVB niet of nauwelijks herkennen

en omdat ouders met LVB zelf weinig geneigd zijn om hulp te vragen bij opvoedproblemen. Deze gezinnen komen vaak pas in beeld als er zorgen zijn over de opvoeding van hun kind, waarbij dan nog lang niet altijd gesignaleerd wordt dat er sprake is van LVB problematiek.

Daarnaast is het belangrijk om preventief te handelen, tijdig passende hulp te bieden om schade in opgroeien te beperken en te voorkomen dat de jongere het slechte pad op gaat (veelvuldig schoolverzuim of betrokkenheid delicten). Tevens is het nodig om systeemgericht (ook wel gezinsgericht) te werken, waarbij het gezin centraal staat, ondersteuning wordt geboden binnen het gezin, de problemen van gezinsleden niet los te zien zijn van de interactie tussen gezinsleden. Daarbij moet ook het netwerk van de jongere versterkt worden.

Vaak zien we dat jongeren met een LVB in het begin kleine vergrijpen plegen of overlast veroorzaken in de openbare ruimte. Soms zijn strafmaatregelen noodzakelijk, maar bij jongeren met een LVB werken deze alleen goed als ze worden gecombineerd met begrip en een beschermende omgeving. Handhaving van openbare orde en veiligheid is een taak van de gemeente en er kan als reactie een bestuurlijke maatregel ingezet worden, zoals

een gebiedsverbod of een last onder dwangsom. Jongeren die zo'n maatregel opgelegd krijgen, hebben soms ook al via het strafrecht een lopende straf of maatregel. Waar jongeren met en zonder LVB in het strafrecht altijd een advocaat toegewezen krijgen, is dat bij bestuurlijke maatregelen niet het geval. De rechtsbescherming in het bestuursrecht zou laagdrempelig en toegankelijk moeten zijn, maar blijkt een lastig te volgen proces voor veel jongeren en zeker voor jongeren met een LVB. De

gevolgen van een last onder dwangsom zijn ook groot. De dwangsommen zijn voor jongeren heel hoog. In het geval waar jongeren al begeleiding krijgen, preventief of vanuit een door de rechter opgelegde jeugdreclasseringsmaatregel en stappen worden gezet naar een positieve toekomst, werken deze (hoge) dwangsommen zelfs averechts. Afstemming tussen de gemeente en de bij de jongeren betrokken hulpverleners is van essentieel belang om bij jongeren met een LVB tot een samen-

hangende aanpak te komen wanneer bestuurlijke maatregelen worden overwogen. Dit vraagt om voldoende kennis en deskundigheid over deze doelgroep bij alle betrokken professionals en om toegang tot passende forensische jeugdzorg. Daarnaast is het belangrijk dat er sterke verbindingen zijn tussen het sociaal domein, jongerenwerk, jeugdzorg, jeugdreclassering en het netwerk van de jongere, zodat er een geïntegreerde en samenhangende aanpak kan ontstaan. ■

Mr. Willemijn van Oppenraaij, senior adviseur jeugdreclassering en jurist bij Expect Jeugd (Expertisecentrum Partners voor Jeugd)

Prof. dr. Maroesjka van Nieuwenhuijzen, bijzonder hoogleraar LVB, ouderschap en jeugdbescherming, Forensische Orthopedagogiek UvA, en hoofd onderzoeksteam Expect Jeugd (Expertisecentrum Partners voor Jeugd)

Malou Liebrechts MSc, senior adviseur jeugdreclassering bij Expect Jeugd (Expertisecentrum Partners voor Jeugd)

**'Vroeg
signaleren
en samen
handelen maakt
het verschil'**

Referenties

<https://www.kansrijkvoorjeugd.nl>

Landelijk KennisCentrum LVB: <https://kenniscentrumlvb.nl/themas/lvb-in-veiligheids-domein>; <https://kenniscentrumlvb.nl/dossier-criminaliteit-lvb>

Teeuwen, M., Kranendonk, R., & Van Nieuwenhuijzen, M. (2023). Daders met een licht verstandelijke beperking. In: A. M. Slotboom, V. Van der Geest, V. van Koppen, & J. Hendriks (Eds.). *Criminele carrières en interventies. Verschillende dadergroepen belicht*. (pp. 349-379). Amsterdam: Boom Criminologie.

Van Nieuwenhuijzen, M. (2022). Kijk achter de schermen! Ondersteuning bij opvoeden en opgroeien met een licht verstandelijke beperking. Amsterdam: UvA oratie. https://pure.uva.nl/ws/files/87622598/220912_Oratie_MvanNieuwenhuijzen_POW_FMG.pdf